
ROMEISZ DÓRA ESZTER

AMIKOR MINDEN REMÉNY ELVESZETT

„Ahol a Balatonból csordogáló Sióhoz hirtelen társul szegődik északról a Sárvíz, de mégsem ömlik bele, hanem egy vármegye hosszán két – három km-nyi távolságban mellette ballag, szinte kar a karban kacérkodóan át-átkacsintva mint andalgó szerelmesek, én ott vagyok hon, ott az én világom. A két folyónak egy ága van hatalmas termékeny széles, két oldalt enyhe lankák és szelíd dombok díszével melyek látképe mintha festve volna, ugyancsak egy békés derűs otthon falára. Fent a Sárrét, lent a Sárköz ahol majdnem minden falú neve sárral kezdődik ott az én vidékem.”¹

A fenti idézet Illyés Gyula „A puszták népe” c. könyvéből való, amely festői szépségű hitelességgel eleveníti meg mindazt, ami e vidéket páratlanul széppé, egyedivé varázsolta. Ezt a tájat már a régi rómaiak is lakták, utánuk következtek

¹ Illyés Gyula Puszták népe

pusztítva és égetve a rácok, maradt valami emléke a kurucoknak is, s aztán jöttek a grófok, aztán a zsidók, azaz a bérlők.

Ez a vidék szolgáltatott kiindulópontként alapot a polgárosodni kívánó az asszimiláció elveit maradéktalanul elfogadó és magáénak valló zsidó család számára, hogy elindulhasson a felemelkedés útján. Az önmegvalósításnak és kiteljesedésnek, amelyet lépcsőfokokként haladva építettek fel. Azaz a hatalmas vagyonnak nagy ára volt, hiszen a színpalak mögött már kibontakozni látszott egy család végtelen fájdalma és drámája, amely nyomasztó árnyként kísérté végig valamennyiük sorsát, és melyből aligha találtak kiutat.

1897-ben Zichy László birtokolta ezen területet, vagyis Hatvanpusztát, amit az 1900-as évek végén Schwarcz József megvásárolt a nagybirtokostól. 1911-ben Stern Emil (Szávozdi) és neje Schwarcz Margit tulajdonába került a háromezer holdas, hatalmas földterület. Ők mindketten a Békés-megyei Okány-ból származtak.

Schwarcz József úgy döntött, hogy elindul szerencsét próbálni a tengerentúlra. Ezt az elhatározását áldás kísérte. A századforduló környékén 1800-as évek végén, címlapon szerepelt a sajtóban egy hatalmas vagyon birtokosaként Amerikából hazatért magyar, Schwarcz József.

Az országot járva helyet keresett a letelepedéshez, így bukkant rá erre a szépséges tájra, hol vadrengetegek zúgnak, és tisztavízű patakocskák csobognak, és ott az ezüstsínű Sárvíz.² Két partján pedig dús rétek gyönyörködtették az ide látogatót. Aki nem sokkal később valósággal beleszeretett e tájba, s elképzelte a dús reményekkel teli jövőt. Nem sokat késlekedett hát, felkereste a környék birtokosait, akik éppen annak a pénznek voltak igencsak híján, amivel Schwarcz József rendelkezett. Rövid alkudozást követően megvásárolta a mai Hatvanpuszta majorságait, mintegy háromezer kataszteri hold szántóval és réttel. Gazdaságát kettészelte a Malom-csatorna, a keleti területek a sárbogárdi a nagylóki határszélnél húzódtak.

A nyugatiak az akkori Szilasbolhás, ma Mezőszilas és Pusztægressel voltak szomszédosak. A területeken az akkori idők legmodernebb gépeit és gazdasági felszereléseit alkalmazták, így néhány év alatt – ennek köszönhetően virágzó gazdaságot tudtak teremteni. A legelőkön marhacsordák és birkanyájak harapták a dús füvet, még a dombos terület földjének terményeiből, búzából és cukorrépából került ki bámulatba ejtő éves hozam. Nem csoda hát, hogy a bájos kitűnő műveltséggel rendelkező, kifinomult ízlésű hölgynek, Schwarcz Margitnak számtalan kérője akadt. Azonban mégis egy szegény, de jóra való tisztességes szándékú ifjúra esett a választás, aki ugyan pénznek és vagyonnak híján volt, azonban értett mindahhoz, amit a föld szeretete jelentett, szakmája ugyanis mezőgazdász volt. Ő volt Szávozdt Emil, ahogy az itt lakó helyiek emlékeznek rá, maga volt az aranyember. Amihez nyúlt minden arannyá vált a kezében. Ő maga azonban megmaradt egyszerű embernek, aki alig különbözött öltözködésben az akkori itt lakóktól. Ez a gazdaság volt a mindene, szerény, de mértéktartó szigorúság, fegyelem és következetesség kísérte végig mindennapjait, melyet nem csak a gazdaság alkalmazottaitól, de önmagától és

² Bogárd és Vidéke IX. évfolyam 25. szám

családja minden tagjától megkövetelt. Mint mondták, ha munkáról volt szó nem ismert határt. Akit henyélésen kapott, azonnali elbocsájtással járt a birtokról. A lopást ugyanilyen kemény kézzel torolta meg. Félték is tőle az emberek. Gyermekével szemben ugyanezt az apai szigort, keménységet alkalmazta, így próbálta garantálni számukra a felemelkedés lehetőségét, melyet a tudás garantált.

Szávozdt Emil 1867-1935

Szávozdt Emilné 1873-1933

Gyermekeik: Anna, Andor József, Imre, Miklós Lajos. Mind a négy gyermeküket az akkori idők biztos felemelkedést jelentő neves gimnáziumába iratták be, a budapesti Fasori Evangélikus Gimnáziumba, mely az akkori időkben és ma is a legkiválóbbak közé tartozott³. Ezt már felismerték sokan az asszimiláció hívei közül, hiszen a tanulók többsége a zsidó származásúak közül került ki. Biztosítva a belépőt a magyar arisztokrácia tagjai közé, amely valamennyi zsidó számára az egyedüli utat, és végső célt jelentette az akkori idők normáinak megfelelően. Azonban sokuk számára pénz, vagyon és név híján mindez elérhetetlen álm, messzi távlat maradt csupán. Szávozdt Emil éppen ezért mindent latba vetett nem sajnált se pénzt, sem pedig

³ Zámbo Pirooska Interjú

összeköttetést, hogy a két osztály között hidakat építsen. Fiai számára, akik közül Imre az édesapa nyomdokain haladva tovább szintén mezőgazdász lett (Talán éppen ezért zárta szívébe olyannyira apja, ő a legkedvesebb volt a számára.), Andor gépész végzettségű lett, végül Miklós jogi doktorátust szerzett. A látszatra kemény szigorú elveket valló határozott ember megbecsülte a munkáskezeket, ezt bizonyítja az is, hogy meglehetősen nehéz dolga volt annak, aki nála szeretett volna dolgozni. Az uraság, ahogyan a cselédjei mondták, mindenek előtt megnézte a hozzá jelentkező kezét, s ha az nem volt kerges a munkától nem vette fel. Ugyanakkor iskolát építtetett az itt dolgozó cselédek gyerekei számára, és tanítót fogadott. Valamint biztosította az itteniek vallásgyakorlásának lehetőségét is, melyet egy kis templom szolgált. A gondos gazda egyensúlyt teremtett a belterjes gazdálkodás és a természet között is. Ennek köszönhetően a határban számosan volt fácán, nyúl és őz. Amikor elérkezett az őszi vadászszезон ideje számos prominens vendégeskedett a birtokon. Többek között Dálnoki Miklós Béla tábornok, és más ismert emberek. Szávozta Emil Fridmann Miksától, aki budapesti üzletember révén a Sárbogárd mellett lévő hatvanpusztai szeszgyár tulajdonosa volt, tőle veszi át 1910-es évek elején az üzemet, melynek szénszükségletét szerette volna fedezni komlói szénnel, idényenként kb. 700-800q igénybevételével⁴. Évente 1000 hektoliter szeszt állítottak elő, melyet az Országos Szeszközpont értékesített. A hatvanpusztai szeszgyárban 5-6 segédmunkás és egy szakember dolgozott.

⁴ Komló az 1910-es évek elején OL. Z. 2851. cs. 13. sz.

Rúti-szállítmányok 1917 március 1 st							
Számla	Hely	Küldő		Sz. árú	Rendel.	Kiadás	
		állomás	cég			Kor. fill.	Kor. fill.
1.	III/3	Maradvány				33999	
2.		Burgonya-elővet				629	
3.	III/12	Budapest-Körp.vár	Városi test.	10 db lelt. v. sz.			290
4.	III/13	"	Kelcsfeld	J. Fowler	Gipszcsik		3315
5.		Kapos-Burgonya-elővet				624	1498
6.		Kaposvár	Lőrinczkert	15 n. burin			7145
7.		Budapest-Kelcsfeld	J. Fowler	Gipszcsik			430
8.		Burgonya				624	
9.		Budapest-Körp.vár	Lőrinczkert	Földész			440
10.		Burgonya				624	
11.		"				624	
12.		"				624	
13.		"				624	
14.	III/19	Budapest-Körp.vár	Bajcsk. M. T. J. J.	12 db üres banya			650
15.		Kelcsfeld	Joh. G. G.	Gipszcsik			750
16.		Burgonya	Lőrinczkert	Gipszcsik			7415
17.		Budapest-Körp.vár	Lőrinczkert	Gipszcsik			6120
18.		"	"	"			7570
19.		"	"	"			8410
20.		"	"	"			8410
21.		Körp.vár					120
22.		Körp.vár					100
23.		Körp.vár					705
24.		Körp.vár					210
25.		Körp.vár					11955
26.		Körp.vár				19300	
27.		Körp.vár					56190

A termények szállítását igazoló okmány a sárhatvani szeszgyár részére 1914

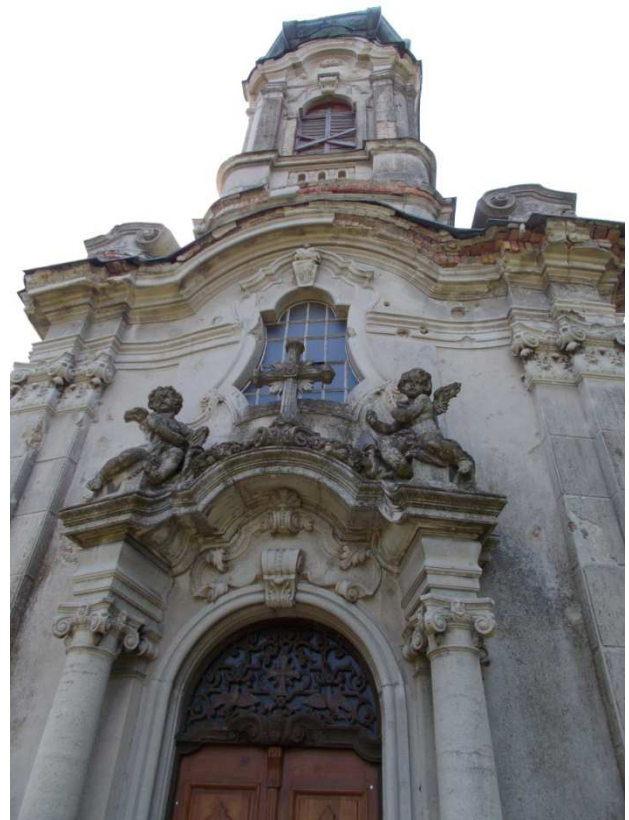
Azonban a társadalmi felemelkedésnek és gazdagságnak, amellyel ők bírtak nagy ára volt, mert a sors, ahogyan az életben mindig lenni szokott, családon belül fizette meg azt a nagy árat, ami valamennyi szülőnek a legnagyobb fájdalmat jelenti. A zsarnokság és a kegyetlenség, amely vaspáncéllal takart el mindent, amire nagy szükség lett volna. Ugyanis az idő súlyos titkokat fedett el egy egész család küszöbön álló tragédiáját. Ekkor viszont még nem volt más látható, csak vihar előtti csend, hiszen még nem tudhattuk, csak sejtettük csupán mindazt, hogy a három fiú lelkében mi is zajlik. Az itt lakó emberek egyszerűsége, nemes lelke kevés volt mindahhoz, hogy ki tudjuk fejezni mindazt, amit csak azok értenek, akiknek mázsás súly nyomja a lelkét. Van, mikor kiáltunk, de ez süket fülekre talál, mert az apa filozófiája azt mondatta: Idővel minden feledhető, az is ami egykor fontos volt nagyon. Azonban épp az hullott szét, aminek a megőrzése a legfontosabb – a család.

A végzet elsőként Szávozdi Imrét, a legkedvesebbet kísértette meg, majd sújtott le rá. Amely egy szegény sárszentmiklósi lány személyében testesült meg, ezért apja nem értett egyet sem a fiatalok szerelmével, sem az azt követő házassággal. Imre összeütközésbe került a családi hagyományokkal. Az apja mindent elkövetett, hogy ennek a kapcsolatnak véget vessen, ami be is következett. Imre, hogy fájdalmát csillapítsa amerikai párbajt vívott egy másik szépasszony szerelméért, egy titokzatos színésznőért. Ami azt jelentette, hogy aki a fekete golyót húzza egy éven belül meg kell halnia. Ami 1921 novemberében 5/6. be is következett, önkeze által vetett véget életének.

Imre halála után az apa fájdalmában és elkeseredésében így kiáltott az égre: „Hiába vagyok gazdag, az Úristennek egy fillérrel többje van.” Valószínűleg arra gondolhatott ekkor, ugyan mit ér a gazdagság akkor, ha most már nálad vett lakhelyet, életem reménye, kedves fiam. S én, mint koldus szegény térdelek előtted, mert az ajtó zárva van. Mikor ezt megértette, nem sokkal később kápolna építésébe fogott, fia áldott emlékére.

A kápolnát 1922-ben egy olaszországi templom hű másaként építtette fel az apa. A Sárhatvani Római Katolikus Nagyboldogasszony templomot. A sírgödör

fölött emelt kör alakú építmény, keleti eredetű titokzatos távlataival megnyugtatja a lelket és ezüst pompájával a gyász fennségét írja a halál fölé.⁵ A kápolnának azonban nem csak a halott lelkét, hanem az élőket is, nemcsak az örök síri nyugalmat, hanem az élőket is szolgálnia kell. A pusztai sírkápolna harangjainak hívó szavára kis falusi templommá alakult át, és megszólal benne az élet, diadalmaskodva a halál fölött. Egyesíteni a halál fenségét a lüktető élettel. Nem kétséges, hogy ezt a két ellentétet mesteri fortélyossággal, és bámulatos összhanggal csak egy stílus tudja kellően összefoglalni és kiegyenlíteni – ez a barokk. Itt található a fiú életnagyságú szobra hófehér márványból. A templom mögött pedig ott találjuk a fiú kedves lovát „Tiszát” is, ide temették el.

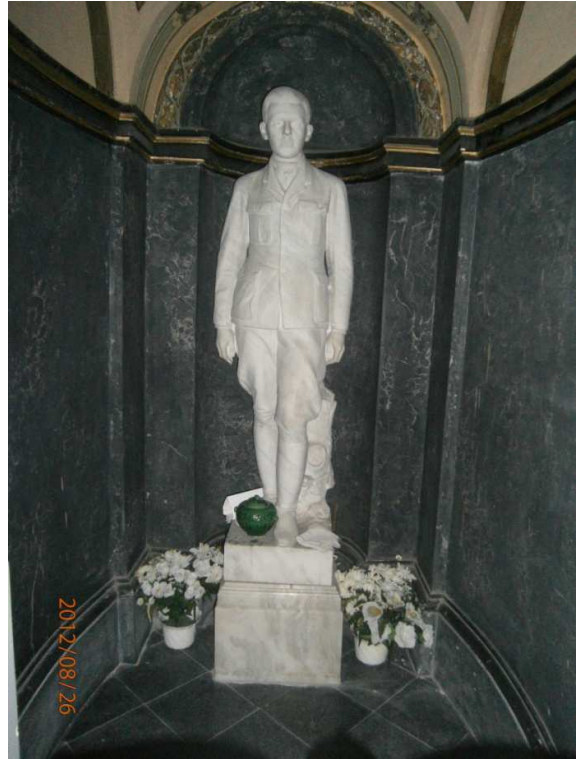

A barokk kápolna

⁵ Bogdánfy Géza és Gerlóczy Gedeon: Okleveles építészek munkái 1922-23

Belső tere

Szávozds Imre szobra

A második gyermekük Andor József született 1896, júl. 7. műegyetemi gépészmérnök-hallgató volt, aki részt vett az 1919-es őszi őrzsás-forradalomban.

⁶Forradalmak 1918-19-ben

a sárbogárdi járásban

A polgári demokratikus forradalom győzelme november első napjaiban lett ismert. A vidék forradalmi központjának a járás székhelye Sárbogárd bizonyult. Nemcsak a közigazgatás rendkívüli feladatait határozták meg a székhelyközségből, de a polgári demokratikus forradalom sodrában megalakuló nemzeti tanácsok és nemzetőrségek is Sárbogádról kaptak ösztönzést, hogy biztosítsák a közigazgatás zavartalan működését és őrizzék meg a közbiztonságot. A szomszédos települések egyikén, Sárszentmiklóson az Őszi őrzsás forradalom első napjaiban jelentősebb megmozdulásra nem került sor. A községi előljáráóság a terménykereskedőknél felhalmozott gabonát közellátás céljára felhasználta. Az uradalmakat pedig arra ösztönözte, hogy teremtsenek munkaalkalmakat a hazatérő katonáknak. 1919 tavaszán már izzó hangulat alakult ki a községben. Fokozta az elégedetlenséget, hogy a birtokosok és a bérlők, a munkásbérek felemelését követelő munkásokkal szembeszálltak, ellenállásuk csak olaj volt a tűzre, a tömeges elégedetlenség láttán a földművelésügyi miniszterhez fordultak, a munkások szervezett „terrorjáról”, munkaszünetről tettek jelentést. Közben egymás mellett hatott a földosztás mielőbbi végrehajtása, az uradalmak szövetkezeti alapon történő átvételének követelése. Az események meghaladták a lakosság nagy többségének óhaját, a földosztás mielőbbi megvalósulását. A Tanácsköztársaság kikiáltását követően a politikai erőviszonyok kedvezően alakultak, iparosok, földművesek, napszámosok vették át a helyi közigazgatás vezetését, ugyancsak a helyi munkáshatalom bázisait. A 100 kat. holdat meghaladó uradalmak szocializálása kizárta a földosztás oly közelinek tűnt megvalósulását. Feszült hangulatot eredményezett a községben a gabonakészletek rendszeres ellenőrzése és összeírása. 1919. augusztus közepén érkeztek a tiszti különítményesek Sárszentmiklóstra, a munkástanács és a direktórium tagjai után kutatva.

⁶ Sárbogárd város története 1989. Szerkesztette: Farkas Gábor –p.129

Átfésülték a Nádor csatornát szegélyező nádas mocsaras területeket. A munkásmozgalom megdöntését közvetlenül követő időszakot a fizikai terror, a politikai felelősségre vonás jellemezte. A helyi politikai elit az ideológiai terror eszközeit felhasználva megerősítették hatalmukat. Különösen a direktórium tagjaira ügyeltek, mert bebizonyosodott, hogy a csendőri felügyelet ellenére jelentős hatással rendelkeztek, a lakosság és az agrárproletárok körében. Sárszentmiklóson a szociális nyomorúság fokozottan volt jelen. Az 1920.-as évek első esztendeiben minden arra ösztökölte a helyi vezetőket, hogy tompítsák a társadalmi feszültség szülte ellentéteket, csökkentsék a tömegek forradalmi magatartásának kialakulását.

⁷1919.-ben a Budapesten tanuló műegyetemi hallgatót, Szávozdt Andort hallgató társa, Árpácssy Tibor közreműködésével a forradalom szolgálatába állította. Így tehát az ideológia őt sem kímélte. Árpácssy Tibor annál könnyebben is tehetett mindezt, mert mint intelligens ember gyakran került olyan hazafiakkal összeütközésbe, akik ellenforradalom céljából szervezkedtek és terveiket Árpácssynak elmondták. Ezek közé tartozott a Budapesten lakó Szávozdt Andor is. Árpácssy hűségesen meghallgatta Szávozdt ellenforradalmi terveinek elbeszélését, majd a titkok birtokában őt Cserny terror csapatánál feljelentette. Ennek következtében a terroristák Szávozdt Andort 1919. április 26.-án letartóztatták és bekísérték a Batthyányi-palotába. Ott elkezdték vallatni. A vallatás közben többször arcul verték, majd lekísérték a palota pincéjébe, ott puskatussal és szíjjal kegyetlenül ütlegettek,⁸ végül a falhoz állították, és a feje felett többször a falba lőttek. A testileg és lelkileg rettenetes megkínzott áldozat a forradalmi törvényszék karmai közül csak május 5.-én került ki, és ekkor is csak az angol vöröskeresztes misszió közbenjárására és határozott fellépésére. Mindennek következményeként súlyos tüdő és szív elégtelenségben hunyt el 1928. március 24.-én, 31 éves korában, mint egy olyan eszmének az áldozata, amelyben alapjaiban meggyőződéssel hitt. Azonban itt is felfedezhető az apja iránti lázadása, ugyanis az öszirózsás forradalom ideológiája épp a

⁷⁷ Mártírjaink IV. fejezet Lakatos Pál újságíró

⁸ Zámbo Pirocska Interjú 2015

földreformban csúcsosodott ki. Ez pedig ellentmondott mindannak, amit az apja képviselt, vagyis a gazdaság és a birtok egy kézben maradását.

Talán Miklós lelkét szorította mindinkább össze az a kilátástalanság, és reménytelenség, amelyet két testvére is érzett ugyan, azonban nála mindinkább jelen volt, hiszen neki el kellett kísérnie utolsó útjára az imádott édesanyját, aki jelképezte mindazt, amit csak az otthon melegsége, szelídsége tud megadni. (Szávozdt Emilné 60 évesen 1933. november 14.-én hunyt el.)

Ez a veszteség hatással volt Miklós házasságára is, hiszen az apja ebben a menyében is megisméltódni látta a múltat, mert ez a házasság sem emelte a Szávozdt család társadalmi státuszát, sem vagyonát.

Majd Miklóstra sújtott le a végzet, aki egy napon beleszeretett Hajmássy Ilona színésznőbe, akivel birtokán, Pálmajorban (Dég mellett) egy évig éltek házasságban. A feleség azonban egy szép napon ráébredt, karriert szeretne csinálni, mert úgy érezte számára a gazdaság csupán szűk tereket tud biztosítani, nem adja meg neki azt a szabadságot, ami lételeme volt.

Lássuk ki is volt ő, röviden tekintsük át a gyönyörű színésznő életét, aki miatt Szávozdt Miklós a végzetes és visszavonhatatlan döntését meghozta.

Úton a hírnév felé

Hajmássy Ilona – Hagymási Ilona 1910. június 16.-án Budapesten született. Gyermekkorában az ország fővárosához kötötte, azonban szülei tősgyökeres Nagykőrösiek voltak. Édesapja Hagymási Ferenc, édesanyja Kis Lídia⁹. A család nagy szegénységben élt, rendkívül szegény körülmények között. Ilona, hogy szüleinek segíteni tudjon, és szerény jövedelemre is szert tegyen, tanonclánynak áll egy belvárosi varrodába. 1927-ben női szabónak minősítették, bár rendkívüli ügyessége rátermettsége hamar megmutatkozik, azonban mintha csak hiába lenne, minden a cérna és a tú forgatásánál sokkal többre vágyik, ezért minden egyes pillanatban, mikor álmai messze repítik egy olyan világba, ahol már nem kell nélkülöznie és keményen megszámolnia minden garast. Nem is sejti, lesz még olyan idő amikor az ő neve egy fogalmat jelez, ez azonban most messzi álmokké csupán. Egy nap mintha valaki megsúgta volna mit tegyen. Jelentkezett a Király Színházba Lázár Ödönnél, aki Zerkovitz Béla unszolására

⁹ Varga István: Hajmássy Ilona útja Nagykőröstől Hollywoodig

felvette görlnék havi hatvan pengő fizetésért. Ez az összeg azonban szerény megélhetést biztosított a nélkülöző családnak. Ezt is csak a már idejekorán megmutatkozó egyéniségének, külső szépségének és lelke harmóniájának köszönheti, hiszen ekkor a tánc és a színpad szépségéről mit sem tud. Aztán egy alkalommal Munkácsy Márton fényképész felvételt készít a táncos lányokról, így róla is.¹⁰ A kép a Színházi Életben jelent meg, de elküldte a legnagyobb berlini folyóiratoknak is. Ekkor indul el a már-már mesébe illően szép romantikus szerelem. Szávozdt Miklós miután meglátta az újságban a fényképet, a gyönyörű mosolyú átható egyéniségű lányról, akinek aranyszőke haját összeborzolta a szél – elhatározza, hogy összeismerkedik vele. Ennek érdekében zsebébe rejti összehajtogatva a lány képét.¹¹ A sors már ekkor a színpad mögött kiismerhetetlenül szötte azokat a szálakat, amelyek a két lelket egymáshoz vezették. Szávozdt Miklósnak aligha lehetett szebb vágya, ami valóra vált akkor, amikor alig egy évvel később a Hullám-fürdőben végre megpillantja imádott ideálját. Miklósnak a sokak által irigyelt gazdag földbirtokos fiának úgy látszott kedvez a szerencse, amikor találkozásukat újabbak követték. Az ismerkedés során a két szerelmes szívében nem csak a láng lobbant fel hamar, de mindketten úgy érezték kettőjük találkozása az élet egyszeri és megismételhetetlen ajándéka volt számukra. Olyannyira, hogy a szerelmük mélységét mi sem mutatja jobban, mint az hogy Miklós családja minden ellenkezését semmibe véve, amely szigorúan megtiltotta számukra, hogy a színésznői ambíciókra törő lány családjuk tagja lehessen. Mégis feleségül veszi. A férj gondtalan életet biztosított volna számára, hiszen ő már akkor több ezer holdas birtokkal rendelkezett.

Ilona a rövid házasság ideje alatt jegyzi el magát a művészettel. Pénzhez jut, aminek kapcsán tanulni kezd, énektanárhoz jár és nyelvleckéket vesz. Azonban hiába a mindent elsőprő nagy szerelem, a család folyamatos kitartó nyomásának nem tud ellenállni. Szávozdt Miklósnak el kellett válnia feleségétől, békességben. A bánat súlya azonban összeroppantotta Miklós lelkét, és azon a végzetes napon 1935. február 10.-én szíven lőtte magát. A szív, amely örökre érte dobogott, megszűnt létezni. Temetésén Ilona énekkel búcsúzott szerelmétől. Évekkel később, Miklós lánytestvére, Anna minden harag nélkül tartott kapcsolatot
Ilonával.

Ilona tudásának hasznát veszi tragikus házassága után, amikor úgy dönt, elmegy szerencsét próbálni az osztrák fővárosba. Ki ez – kérdezték Budapesten, amikor

¹⁰ Bogárd és Vidéke 2011. július 14.

¹¹ Reggeli újság 1937. április 19.

1939-ben

a jellegzetes magyar név megjelent a bécsi színház plakátján. Alig három hónap múlva Weingartner Félix szerződteti a bécsi állami operához.

A Staatsoper színpadán

Ez rendkívül szokatlan ötlet, hiszen nem szokás kezdő énekeseket a Staatsoper színpadára vinni, hanem inkább beérkezett sztárokat. Ebben az előkelő környezetben Németh Mária egyengeti az újdonsült énekesnő útját. Mária a véletlen folytán később meghatározó szerepet játszik Ilona pályáján. Ő ajánlja Hajmássy Ilonát Josephine császárné szerepébe maga helyett. A kirobbanó siker után mindez folytatódik. Ekkor Hajmássy Ilona zsebében már ott van a hollywoodi szerződés, amely szerint július végén utaznia kell a film fővárosába próbafelvételre a Metro-Goldwyn-Mayer filmgyárba.

Ilona filmszerepei

Az igazi nagy sikert az 1939.-ben készült Balalajkával aratta. Reinhold Schünzzel még két filmet forgatott, az Új bort (1941), és a Tavaszi felhők az égen címűt (1944). Mindkét mű Franz Schubert életének szokványosan szomorkás feldolgozása. Alan Curtis játszotta a boldogtalan zeneköltőt, aki 1941-42 között a férje volt. A második világháború éveiben Hajmássy fellép a háború ellen és több koncertjéről és hangversenyéről befolyó jövedelmet több mint egymillió dollárt felajánl a Vöröskeresztnek. A második világháború után tovább őrzi sztár hangját Hajmássy Ilona, az ugyancsak magyar Joe Pasternak produkciójában „Mexikói vakáció” címen forgat filmmusicalt. Több krimiben és western-ben is játszik. Érdekes neveket találunk az 1949.-ben forgatott Szerelmi boldogság stáblistáján.

A szereplők között még egy fiatal kezdő színésznő nevét találjuk: Marilyn Monroe-ét.

1956.-os megmozdulások idején az USA-ban tüntetéseket szervez a forradalom eszméje mellett. A Fehér Ház előtti megmozduláson petíciót ad át a kormány képviselőjének Danald R. Dowson tábornoknak, akivel kezdetben nem felhőtlen a viszonya, később azonban, még abban az évben, férjhez is megy hozzá, és csak a halál választja szét őket 1974. augusztus 20.-án. Mivel Ilona hitet tett a forradalom mellett, soha többé nem jöhetett haza, hiába kérvényezte azt többször is. Ilona férjével együtt a Washington közelében lévő Bethesdában telepedik le. Ilona állandó kapcsolatot tart a kint élő magyarokkal, fellép vagy védnökséget vállal különböző rendezvényeken.

Művészetének elismerése az is, hogy egyike lehet azoknak a magyaroknak, akik csillagot kaptak a Hollywoodi hírességek sétányán. Így a koloratúr szoprán operaénekes neve valóban fogalommá vált. A hatvannégy éves korában rákban elhunyt Ilona sírhelye az Arlingtoni Nemzeti Temetőben van. Halála után férje ellátogatott a nagykörösi református temetőbe, és Ilona hamvait édesapja sírjára szórta, utolsó kívánságának megfelelően. Így, végre megpihenhetett lelke annyi év után.

Alig telt el Miklós halála óta tíz nap 1935. február 24.-én amikor a mindhárom fiát elvesztő apa végkép megtört a teher súlya alatt, amit elfogadni nem volt

Hajmássy Ilona

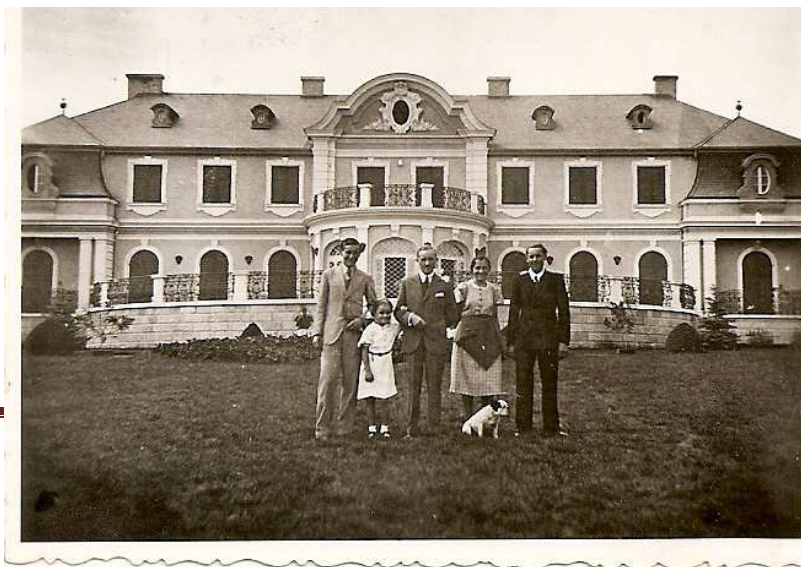

1940-ben

képes, ezért úgy mint mindkét fia Imre és Miklós önkezelével vetett véget a földi élet kínjainak. Mind hármójuk sírja a Fiumei-úti sírkertben található.

A tragédiák után minden vagyon egy kézben összpontosult, Annáéban, aki egyetlen lánya volt apjának, férje Lukachich Ferenc kormányfőtanácsos volt. Anna és férje úgy döntöttek, hogy a vagyonból, amit apja és nagyapja összegyűjtöttek, ebből az örökségből kastélyt építenek a kúria helyére. Ami 1937-ben el is készült barokk stílusban épített impozáns külsővel rendelkező szép épület.

Az elkészült kastély (1937) és alkalmazottai

Lukachich Ferenc és testvére Ernő

Lukachich Ferencné (Szávozdt Anna) és lányuk Vera

Azonban jött a háború Hatvanpuszta térsége 1945 januárjától két hónapon át március 21.-ig hadszínterré vált. A német alakulatok erős hídfőállást építettek ki a Malom-és Nádor csatorna mentén. A felszabadító Vörös Hadsereg alakulatai jelentős erőfeszítések árán számolták fel a német hadigépezet ellenállását. A kastélyt felgyújtották, teljesen kiégett, ami maradt azt a lakosság hordta szét. A park elvadult, a család minden vagyonát elvesztette. A valamikori szebb időkre egyedül már csak az omladozó templom emlékeztet. Azonban mostanra ez az utolsó bástyája ennek az időnek is kezd szerte foszlani.¹²

Lukachich család
síremléke a sárhatvani
kápolnában

A történet valamennyiünk számára számos tanulságot hordoz. Úgy, mint az élet a létezés csodája, amely éppen ezért, mert egyszeri és megismételhetetlen, és

¹² Sárbogárd Város története Sárbogárd Város tanácsa 1989

mert azt ajándékba kaptuk, csak arra használhatjuk fel ami épít és nem arra ami rombol. Még akkor sem, ha az élet terhei már-már elviselhetetlennek látszanak. A másik ilyen fontos üzenet, az apa kötelességei gyerekei felé. Ez a tény arra mutat rá, bármennyire is tartom a kezemben a gazdaság és gyerekeim féltve őrzött jövőjét, ha igazán szeretem őket, boldogságuknak nem lehet ez az ára! Még akkor sem, ha ezáltal az én álmom szertefoszlik. Mert ha megtörténik a visszavonhatatlan tragédia, már csak emlékeimben élhetnek tovább. Az élők közé nem léphetnek újra.

Zámbó Piroska és barátnője, Lukachich Vera (kék kabátban), és oldalági rokona (Scharle Krisztina), hátul Erős Ferenc templomgondnok

Vannak olyan emberek, akik szeretnek győzedelmeskedni valaki fölött, ez a hatalom szinte elkápráztatja őket. Mindezt bármi áron kezükbe akarják tartani, ezzel szemben áll a jóság, amely különben is csendesebb valami, pedig ott bujkál valamennyiünkben. Ott vannak még az érzelmek, a gondolat szabadsága, és a döntésé, amely elbírálja, hogyan minként kívánjuk élni az életünket. Az apa Szávozdnak Imre éppen ezt a döntés szabadságát nem adta meg fiainak. Életük is jól példázza azt, mekkora hibát vétünk, ha nem tartjuk tiszteletben ezt az elvet.

Valamennyi fiának élete egy dacos, kényszerű lázadás volt, ugyanúgy ahogyan haláluk is, ahová szintén csak belemenekültek. Ők nem akartak mást, mint azon az úton haladni, amelyről úgy érezték és gondolták, számukra a leghelyesebb legigazibb út, a saját vágyaik elképzeléseik szerint megteremtett élet. Az önkifejezés útja. Ahol mindenki az lehet, amivé lenni vágyik. Az apa zsarnoksága éppen ezt akadályozta meg, ezért következhetett be a kényszerű tragédia, mivel más kiutat a kelepceből nem találtak.

Felhasznált irodalom:

- [1] Illés Gyula: Puszták népe (Oziris Budapest, 2005)
- [2] Bogárd és Vidéke IX évfolyam 25. szám /1998 június 18./
- [3] Zámbó Piroska: Interjú (2015. május)
- [4] Komló az 1910-es évek elején (OL.Z.2851.cs.13.sz.)
- [5] Bogdánfy Géza és Gerlóczy Gedeon: Okleveles építészek munkái 1922-23
- [6] Zámbó Piroska: Interjú (2015. május)
- [7] Varga István: Hajmássy Ilona útja Nagykőröstől Hollywoodig
<http://www.vknagykoros.c3.hu/hajm.htm>
- [8] Bogárd és Vidéke (2011. június 14.)
- [9] Reggeli Újság (1937. április 19.)
- [10] Sárbogárd város története (Sárbogárd Város Tanácsa 1989)
- [11] Lakatos Pál: Mártírjaink (2008. május 20.)
http://lakatospal.hu/index.php?=kategorizált&kat_id=15&id=2635&martirjaink--iv-fejezet-1-resz

***Romeisz Dóra Eszter** kultúratörténész-kutató